

Reactienota

bij het overleg in het kader van het Besluit ruimtelijke ordening

over het voorontwerp-inpassingsplan Windpark Bommelerwaard-A2

Inhoud

1.	Inleiding.....	3
1.1.	Overleg in het kader van ruimtelijke ordening	3
1.2.	Geraadpleegde overheden en diensten	3
1.3.	Leeswijzer	3
2.	Reacties	4
2.1.	Gemeente Zaltbommel	4
2.2.	Gemeente Maasdriel	10
2.3.	Waterschap Rivierenland.....	14
2.4.	Rijkswaterstaat Oost-Nederland	15
2.5.	Veiligheidsregio Gelderland-Zuid	15
2.6.	Gasunie.....	16
2.7.	ProRail	16
2.8.	Vitens	16

1. Inleiding

1.1. Overleg in het kader van ruimtelijke ordening

Het Besluit ruimtelijke ordening (hierna: Bro) schrijft voor dat de provincie bij de voorbereiding van een inpassingsplan overleg voert met de besturen van betrokken gemeenten en waterschappen en met die diensten van provincie en Rijk die betrokken zijn bij de zorg voor de ruimtelijke ordening of belast zijn met de behartiging van belangen welke in het plan in het geding zijn¹. De Wet ruimtelijke ordening bepaalt bovendien dat betrokken gemeenteraden worden gehoord².

In het kader van de totstandkoming van het provinciale inpassingsplan Windpark Bommelerwaard-A2 heeft de provincie betrokken gemeenten, andere overheden en diensten uitgenodigd om een reactie te geven op het voorontwerp-inpassingsplan Windpark Bommelerwaard-A2³, waarmee Gedeputeerde Staten op 7 november 2017 hebben ingestemd. In deze reactienota zijn de ontvangen reacties samengevat en van een antwoord voorzien.

1.2. Geraadpleegde overheden en diensten

De volgende overheden en diensten zijn gevraagd om hun visie op het voorontwerp-inpassingsplan Windpark Bommelerwaard-A2:

- gemeente Zaltbommel;
- gemeente Maasdriel;
- waterschap Rivierenland;
- Ministerie van Defensie
- Rijkswaterstaat Oost-Nederland;
- veiligheidsregio Gelderland-Zuid;
- Gasunie;
- Liander;
- ProRail;
- TenneT;
- Vitens.

Het Ministerie van Defensie, Liander en TenneT hebben geen gebruik gemaakt van de mogelijkheid om vragen te stellen of suggesties voor aanvulling te doen bij het voorontwerp-inpassingsplan Windpark Bommelerwaard-A2.

1.3. Leeswijzer

In hoofdstuk 1 is vermeld waarom deze reactienota is opgesteld en welke overheden en diensten zijn geraadpleegd in het kader van overleg op grond van de Wet – en Besluit ruimtelijke ordening. In hoofdstuk 2 van deze reactienota zijn samenvattingen opgenomen van de ontvangen reacties. Deze reacties zijn voorzien van een antwoord door de provincie.

1 Zie daartoe de artikelen 3.1.1, eerste lid en 1.1.1, tweede lid van het Besluit ruimtelijke ordening.

2 Zie daartoe artikel 3.26, eerste lid Wet ruimtelijke ordening.

3 De overheden en diensten zijn op 7 november 2017 per mail uitgenodigd en hebben tot en met 5 december 2017 gekregen om een reactie aan de provincie kenbaar te maken.

2. Reacties

2.1. Gemeente Zaltbommel

Het college van de gemeente Zaltbommel heeft bij brief van 7 december 2017 een reactie gegeven.

De raad van de gemeente Zaltbommel heeft bij brief van 19 december 2017 een reactie gegeven.

Hieronder is een integrale reactie opgenomen met betrekking tot de door de gemeente Zaltbommel toegezonden stukken.

Onderdeel	Samenvatting reactie	Antwoord
Nr. 1	Omdat de raad van de gemeente op 26 januari 2017 heeft besloten niet mee te werken aan het initiatief van de Vereniging Windpark Bommelerwaard-A2, is het college van mening dat niet zij, maar de raad een reactie moet geven op het voorontwerp-inpassingsplan. Daartoe heeft het college de raad op 28 november 2017 uitgenodigd. Het college meldt dat de raad daarover op 14 december 2017 zal besluiten.	De provincie neemt kennis van dit procedurevoorstel van het college van de gemeente Zaltbommel. (NB: de reactie van de raad is dientengevolge in de onderstaande nummers opgenomen.)
Nr. 2	De raad geeft aan dat zij op 26 januari 2017 besloot om niet mee te werken aan het principeverzoek van Vereniging Windpark Bommelerwaard-A2 voor de realisatie van drie windturbines. Dit besluit is bij de provincie bekend, omdat het voor de vereniging aanleiding was om Gedeputeerde Staten van Gelderland om medewerking te verzoeken. Het standpunt van de raad over windturbines is niet gewijzigd. De raad heeft bovendien enkele opmerkingen over het voorontwerp-inpassingsplan en het concept-MER.	De provincie neemt kennis van het standpunt van de raad. De provincie gaat hierna in op de opmerkingen van de raad.
Nr. 3	De raad geeft aan dat in paragraaf 2.3.2 van de toelichting van het voorontwerp-inpassingsplan staat dat gemeente Zaltbommel meedoet aan het Gelders Energieakkoord. Dat is onjuist. Gemeente Zaltbommel heeft het Gelders Energieakkoord niet ondertekend.	De gemeente Zaltbommel heeft het Gelders Energieakkoord inderdaad niet ondertekend. De provincie past de tekst in het inpassingsplan op dit punt aan.
Nr. 4	De raad verneemt uit paragraaf 5.3 van de toelichting en in hoofdstuk 7 van het concept-MER dat de provincie de slagschaduw die optreedt op bedrijfsgebouwen op het bedrijventerrein Van Voordenpark niet heeft beoordeeld. De reden is dat het wettelijk niet verplicht is. Hoewel de raad zich daar bewust van is, betreurt de raad dat de provincie dit alleen in beeld heeft gebracht en niet heeft	De Activiteitenregeling milieubeheer bevat alleen een norm voor het beperken van slagschaduw ter plaatse van gevoelige objecten die ramen aan de zijde van de optredende slagschaduw hebben. De bedrijven op het bedrijventerrein Van Voordenpark zijn geen gevoelige objecten in de zin van het Activiteitenbesluit

Onderdeel	Samenvatting reactie	Antwoord
	meegenomen in de beoordeling. In veel gevallen wordt de voor woningen geldende wettelijke norm overschreden.	milieubeheer. Er is geen noodzaak om de norm voor gevoelige objecten ook voor de bedrijven te hanteren. Ter onderbouwing van een goede ruimtelijke ordening is de verwachte jaarlijkse hoeveelheid slagschaduw ter hoogte van de bedrijven op de eerste lijn van het bedrijventerrein Van Voordenpark in beeld gebracht. Voor het voorkeursalternatief varieert de slagschaduwduur per jaar van circa 21 uur tot 60 uur. Gelet op de aard van de bedrijven (onder meer een autowasstraat en een loods) en gezien het feit dat de (meeste van de aanwezige) kantoren over zonwering beschikken, acht de provincie de hoeveelheid slagschaduw ter hoogte van de bedrijven op het Van Voordenpark acceptabel. Bij de berekende slagschaduwduur ter hoogte van de bedrijven op het Van Voordenpark is nog geen rekening gehouden met de benodigde mitigerende maatregelen voor omliggende woningen. In de praktijk valt de hoeveelheid slagschaduw mogelijk dus iets lager uit. De provincie vult de tekst in het inpassingsplan op dit punt aan.
Nr. 5	De raad geeft aan dat de provincie in paragraaf 5.9 van de toelichting concludeert dat de locatie van het windpark aansluit bij het gemeentelijk beleid. In de Structuurvisie Buitengebied staat inderdaad een zoekzone, maar gezien het raadsbesluit van 26 januari 2017 is de conclusie dat het windpark past binnen het gemeentelijk beleid achterhaald.	Het ruimtelijk beleid van de gemeente Zaltbommel is vastgelegd in de structuurvisie Buitengebied Zaltbommel. Het plangebied van het inpassingsplan is in deze structuurvisie onderdeel van een zoekgebied voor windturbines. De provincie beschrijft in het inpassingsplan en het MER het vigerende gemeentelijk beleid zoals opgenomen in de structuurvisie. Aanvullend neemt de provincie bij de beschrijving van het gemeentelijk beleid op dat de gemeenteraad heeft afgezien van planologische medewerking aan het windpark.
Nr. 6	De raad geeft aan dat de provincie in paragraaf 7.1 van de toelichting verwijst naar een participatievoorstel van de initiatiefnemer. Dit voorstel richt zich op de participatie van bewoners in de ontwikkeling, de compensatie van direct omwonenden van de windturbines en een maatschappelijke compensatie. De vereniging heeft dit voorstel destijds ook bij de raad voorgelegd. De raad wil graag betrokken worden bij de verdere uitwerking van dit voorstel. Daarnaast verzoekt de raad om het voorstel vast te leggen in de anterieure overeenkomst met de vereniging.	De Vereniging Windpark Bommelerwaard-A2 heeft een participatievoorstel ingediend bij de provincie. Dit voorstel komt overeen met het voorstel dat de vereniging destijds heeft ingediend bij gemeente Zaltbommel. De provincie maakt in de anterieure overeenkomst met de initiatiefnemer afspraken over het wettelijk verplichte kostenverhaal in verband met de uitvoering van het inpassingsplan. Het participatievoorstel van de initiatiefnemer staat hier los van en vormt dan ook geen onderdeel van de anterieure overeenkomst.

Onderdeel	Samenvatting reactie	Antwoord
		Het bovenstaande neemt niet weg dat de provincie waarde hecht aan een evenwichtige verdeling van lusten en lasten bij de realisatie van windparken. De provincie ziet er dan ook op toe dat de initiatiefnemer zich inzet om met omwonenden afspraken te maken over participatiemogelijkheden in het windpark. Het is aan de initiatiefnemer om de gemeente Zaltbommel al dan niet te betrekken bij de nadere uitwerking van de participatieregeling.
Nr. 7	De raad geeft aan dat de provincie in paragraaf 7.2 vermeldt dat het initiatief een plan is waarvoor kostenverhaal wettelijk verplicht is. De raad wijst de provincie erop dat de raad het initiatief in de Structuurvisie Buitengebied aanmerkt als een initiatief dat (op basis van artikel 6.24 Wro) een bijdrage moet leveren aan de realisatie van projecten op het gebied van natuur, landschap, recreatie en/of cultuurhistorie. De raad verzoekt de provincie om deze bijdrage met de initiatiefnemer en de raad nader uit te werken.	De provincie en de initiatiefnemer sluiten voor de vaststelling van het ontwerp-inpassingsplan een anterieure overeenkomst. Hierin worden afspraken gemaakt over het wettelijk verplichte kostenverhaal. Windturbines worden in de structuurvisie Buitengebied Zaltbommel van de gemeente inderdaad benoemd als kostendrager voor ruimtelijke ontwikkelingen op het gebied van natuur, landschap, recreatie en/of cultuurhistorie. Echter, de provincie is bij de afspraken over kostenverhaal niet gehouden aan het beleid van de gemeente Zaltbommel. Bovendien vormen afspraken over financiële bijdragen aan ruimtelijke ontwikkelingen gezien de aanhef van artikel 6.24, eerste lid Wro een mogelijkheid, maar geen verplichting. Omdat de provincie meer waarde hecht aan een goede participatie- en compensatieregeling voor de omwonenden van het windpark, vraagt de provincie de initiatiefnemer dan ook niet om een financiële bijdrage aan de door gemeente Zaltbommel genoemde ruimtelijke ontwikkelingen.
Nr. 8	De raad geeft aan dat de provincie het perceel aan de Vlierdseweg in Bruchem (naast nr. 2) in het inpassingsplan bestemt als 'agrarijch met waarden'. De reden is dat dit perceel vanwege een uitspraak van de Raad van State niet in het bestemmingsplan "Buitengebied Zaltbommel" is opgenomen. De grondeigenaar bereidt voor een gedeelte van dit perceel een wijzigingsplan voor. Dit plan heeft als doel het opnemen van een agrarijch bouwvlak met een bedrijfswoning voor een grondgebonden agrarijch bedrijf. De raad adviseert de provincie om met de grondeigenaar af te stemmen dat dit wijzigingsplan en het inpassingsplan elkaar niet belemmeren.	De initiatiefnemer heeft met de betreffende grondeigenaar afgestemd over het wijzigingsplan. Het inpassingsplan vormt geen belemmering voor het wijzigingsplan.
Nr. 9	De raad geeft aan dat de gemeentelijke infrastructuur (wegen en bermen) en het openbaar gebied (zoals bomen) beschadigd kunnen	De provincie spreekt in de anterieure overeenkomst met de initiatiefnemer af dat de initiatiefnemer eventuele schade aan het

Onderdeel	Samenvatting reactie	Antwoord
	raken als gevolg van de bouwwerkzaamheden voor de windturbines en het bijbehorende transport. De kosten voor het herstel van de schade komen ten laste van de initiatiefnemer. De raad verzoekt de provincie om in de overeenkomst die de provincie met de initiatiefnemer aangaat, juridisch sluitend te regelen dat de initiatiefnemer verantwoordelijk is voor het herstel van eventuele schade aan de infrastructuur en de openbare ruimte.	openbaar gebied herstelt. Dit geldt voor zowel schade door bouwwerkzaamheden als transport. De initiatiefnemer voert voorafgaand aan de bouwwerkzaamheden een vooropname (nulmeting) uit. Dit gebeurt in overleg met gemeente Zaltbommel.
Nr. 10	De raad geeft aan dat in artikel 4.3 van de planregels (afwijken van de bouwregels) een verkeerde verwijzing is opgenomen. De provincie dient hier te verwijzen naar artikel 4.2.1 onder g in plaats van artikel 4.2.1 onder i.	Er is inderdaad sprake van een verkeerde verwijzing. De provincie past de betreffende bepaling aan.
Nr. 11	De raad vraagt de provincie om bij de uitwerking van de planning rekening te houden met de actuele ontwikkelingen omtrent een mogelijke uitbreiding van de A2 en een mogelijke spoorverdubbeling.	In het onderzoek naar de milieueffecten dient rekening te worden gehouden met andere ontwikkelingen. Dit zijn bijvoorbeeld ontwikkelingen waarover al een besluit is genomen maar die nog niet zijn gerealiseerd. Een vereiste om rekening te moeten houden met een ontwikkeling is dat de ontwikkelingen een bepaalde mate van concreetheid hebben. Ten aanzien van de ontwikkelingen omtrent de A2 kan het volgende worden opgemerkt. Het Rijk en de regio hebben recent ingestemd met de resultaten van het "MIRT onderzoek A2 – knooppunt Deil – 's-Hertogenbosch – knooppunt Vught". Dit onderzoek bevat een pakket aan quick wins en oplossingsrichtingen om de bereikbaarheid van de regio's 's-Hertogenbosch en Rivierenland over de A2 op korte (2018-2020), middellange (2021-2025) en lange termijn (2026-2030) te verbeteren. De quick wins zijn voor de korte termijn en betreffen relatief kleine infrastructurele maatregelen. Aangezien hierover nog geen besluitvorming heeft plaatsgevonden, zijn de ontwikkelingen onvoldoende concreet om rekening mee te kunnen houden in het kader van het inpassingsplan Windpark Bommelerwaard-A2. Datzelfde geldt voor de oplossingsrichtingen voor de middellange en lange termijn. Deze oplossingsrichtingen moeten de komende jaren nog nader worden uitgewerkt. Voor wat betreft de ontwikkelingen rondom het spoor geldt dat ProRail voornemens is het treinverkeer (zowel goederen- als passagierstreinen) op het traject Meteren-Boxtel te intensiveren.

Onderdeel	Samenvatting reactie	Antwoord
		Hiervoor zijn bij Meteren, 's-Hertogenbosch en Vught enkele aanpassingen nodig. Hoewel ter hoogte van Zaltbommel geen fysieke maatregelen worden getroffen, kan de toename van het treinverkeer op het traject Meteren-Boxtel ter hoogte van Zaltbommel wel gevolgen hebben voor het milieu (bijvoorbeeld meer geluid). Op dit moment is nog niet duidelijk welke maatregelen ProRail zal treffen en wat de milieueffecten zijn. Zodra het ontwerp-tracébesluit en bijbehorend MER beschikbaar zijn, kan hiermee rekening worden gehouden in het kader van het inpassingsplan Windpark Bommelerwaard-A2. Dit kan in de periode tussen ontwerp-inpassingsplan en (definitief) inpassingsplan zo nodig leiden tot een aanvulling op het MER.
Nr. 12	De raad geeft aan dat de provincie op 18 december 2017 een inloopbijeenkomst over het voorontwerp-inpassingsplan en het concept-MER organiseert. De stukken liggen vanaf 8 november 2017 ter inzage. De provincie vermeldt geen reactietermijn. De raad verzoekt de provincie om helder te communiceren wanneer en op welke manier de inwoners van gemeente Zaltbommel kunnen inspreken op het voorontwerp-inpassingsplan en het concept-MER.	Het voorontwerp-inpassingsplan en het concept-MER zijn toegelicht tijdens een inloopbijeenkomst op 18 december 2017. De provincie heeft het voorontwerp-inpassingsplan en het concept-MER niet ter inzage gelegd. In de Inspraakverordening provincie Gelderland 2004 is bepaald dat de provincie geen inspraak verleent bij besluiten die worden voorbereid met toepassing van de uniforme openbare voorbereidingsprocedure (afdeling 3.4 Algemene wet bestuursrecht). Om die reden was er voor omwonenden geen inspraak over het voorontwerp-inpassingsplan en het concept-MER mogelijk. Wel heeft de provincie medeoverheden en enkele andere belanghebbende partijen, waaronder gemeente Zaltbommel, gevraagd om een reactie over het voorontwerp-inpassingsplan. Nadat Gedeputeerde Staten het ontwerp-inpassingsplan en het MER hebben vastgesteld, worden de stukken zes weken ter inzage gelegd. In die periode kan iedereen zienswijzen indienen.
Nr. 13	De raad verzoekt de provincie om de opmerkingen te verwerken in het inpassingsplan en het MER. Ook verzoekt de raad de provincie om met de raad in gesprek te gaan over de onderwerpen die de raad nader uitgewerkt wil zien. De raad wenst voorafgaand aan de tervisielegging van het ontwerp-inpassingsplan geïnformeerd over de wijze waarop de provincie de opmerkingen van de raad gaat verwerken in het plan.	De reactie van de raad leidt tot enkele wijzigingen van het inpassingsplan en het MER. Deze zijn hierboven beschreven. De raad wordt hierover geïnformeerd nadat Gedeputeerde Staten het ontwerp-inpassingsplan hebben vastgesteld.
Nr. 14	De raad heeft tijdens de raadsvergadering van 14 december 2017 tevens een motie aangenomen. Deze motie is als bijlage	De WindwijzerNL van Agentschap NL (heden: Rijksdienst voor Ondernemend Nederland) uit december 2012 waarnaar de raad

Onderdeel	Samenvatting reactie	Antwoord
	toegevoegd aan de brief over het voorontwerp-inpassingsplan. In de motie is opgenomen dat raad het besluit en daarmee de handelswijze van de provincie ten aanzien van het voorontwerp-inpassingsplan betreurt. De raad geeft aan dat politiek draagvlak door het besluit van de gemeenteraad op 26 januari 2017 ontbreekt en dat het voor het vertrouwen in de democratie onwenselijk is dat als een gemeenteraad een voorstel afwijst dit alsnog via de provincie op de agenda wordt geplaatst. In dat kader verwijst de raad ook naar het document WindwijzerNL van het Ministerie van Economische Zaken. Volgens dit document wordt een ruimtelijke onderbouwing als volgt uitgelegd: "De focus binnen dit onderdeel betreft de vraag of bestuurlijk-politiek draagvlak bestaat voor de betreffende locatie."	verwijst is met name bedoeld voor initiatiefnemers van windprojecten. Aan de hand van de WindwijzerNL kan een initiatiefnemer nagaan of aan de verschillende aspecten van draagvlak voldoende aandacht is besteed. De WindwijzerNL is voor de provincie geen juridisch bindend afwegingskader voor de beoordeling van verzoeken van initiatiefnemers. Het inpassingsplan bevat ter onderbouwing van het initiatief een beschrijving van het relevante rijksbeleid en provinciaal beleid. Er is daarnaast ook aandacht voor het raadsbesluit van 26 januari 2017. De raad heeft op 26 januari 2017 besloten om geen planologische medewerking te verlenen aan het initiatief van de Vereniging Windpark Bommelerwaard. Hierna heeft de vereniging zich bij de provincie gemeld. De provincie is op grond van artikel 9e, tweede lid van de Elektriciteitswet 1998 gehouden aan planologische medewerking aan het initiatief, tenzij sprake is van strijd met een goede ruimtelijke ordening. Uit de rechtspraak volgt dat draagvlak geen ruimtelijk relevant aspect is en dus geen rol kan spelen in de belangenafweging. Een gebrek aan draagvlak is juridisch dan ook geen rechtsgeldig argument om af te zien van planologische medewerking. De provincie kan het initiatief met andere woorden alleen op basis van ruimtelijke argumenten beoordelen en dus niet op basis van (een gebrek aan) draagvlak. Aangezien de provincie op voorhand geen ruimtelijke bezwaren ziet en omdat de locatie tussen de rijksweg A2 en de spoorlijn Utrecht – 's-Hertogenbosch in de Omgevingsvisie is aangewezen als locatie voor windenergie, heeft de provincie besloten een inpassingsplan voor te bereiden voor Windpark Bommelerwaard-A2.

2.2. Gemeente Maasdriel

Het college van de gemeente Maasdriel heeft bij brief van 13 december 2017 een reactie gegeven.

Onderdeel	Samenvatting reactie	Antwoord
Nr. 1	Het college is van oordeel dat het plan niet aansluit bij een goede ruimtelijke ordening en verzoekt de provincie in dat kader geen medewerking te verlenen aan het plan. Ten aanzien van dat standpunt/verzoek geeft de college de volgende motivering.	De provincie is van mening dat het plan voldoet aan de eisen van een goede ruimtelijke ordening. De provincie gaat hierna in op de motivering die het college van de gemeente Maasdriel heeft aangedragen.
Nr. 2	Het plan beoogt drie windmolens in de gemeente Zaltbommel, maar feitelijk betreft de locatie de grens tussen Maasdriel en Zaltbommel. Het college geeft aan dat Maasdriel met die locatie alles behalve gelukkig is. Maasdriel acht grootschalige windmoleninitiatieven niet passend binnen het kleinschalig karakter van de Bommelerwaard. De molens zullen vanwege de enorme omvang tot op zeer grote afstand waarneembaar zijn en mede daardoor een sterk detonerend effect hebben op de landelijke omgeving en dat ook sterk ontsieren. Het college acht dat in strijd met een goede ruimtelijke ordening.	De provincie is zich bewust van het feit dat de locatie dicht bij het grondgebied van de gemeente Maasdriel ligt. In de milieuonderzoeken zijn de effecten op het grondgebied van Maasdriel dan ook volwaardig onderzocht en afgewogen. De provincie heeft in haar Omgevingsvisie verschillende windenergielocaties aangeduid die nodig zijn om de taakstelling van 230,5 megawatt in 2020 te halen. Deze locaties zijn tot stand gekomen op basis van milieuonderzoek en overleg met betrokken gemeenten. Vanwege toenmalig draagvlak bij de gemeente Zaltbommel en het feit dat uit het milieuonderzoek geen onoverkomelijke bezwaren naar voren kwamen, is de locatie bij Zaltbommel opgenomen in de Omgevingsvisie. Deze locatie past vanwege de ligging parallel aan rijksweg A2 en spoorlijn Utrecht – 's-Hertogenbosch bij de voorkeur van de provincie om windturbines te combineren met andere intensieve functies. De gevolgen van windpark Bommelerwaard-A2 zijn zorgvuldig onderzocht. De provincie heeft hiertoe in overleg met de initiatiefnemer (vrijwillig) gekozen voor een m.e.r.-procedure. In het (voor)ontwerp-inpassingsplan en het (concept-)MER is uitgebreid aandacht besteed aan de effecten op het landschap. Hierbij is ook rekening gehouden met de ruimtelijke kenmerken van het gebied, waaronder het karakter van de Bommelerwaard. De provincie is van mening dat de locatie van windpark Bommelerwaard-A2 niet in strijd is met een goede ruimtelijke ordening. Windturbines onderscheiden zich door maat en schaal van de directe omgeving. Daarom moet er gezocht worden naar een passende relatie tussen de windturbines en het landschap. Dit betekent niet dat het ruimtelijk ontwerp ervoor dient te zorgen dat

Onderdeel	Samenvatting reactie	Antwoord
		de windturbines onopvallend of onzichtbaar in het landschap staan. Dat is door de grootte van de windturbines niet mogelijk, maar ook geen streven vanuit het landschapsbeleid. Zichtbaarheid van windturbines in het landschap is onontkoombaar, maar niet per definitie verstorend. Het zichtbaar zijn van eigentijdse voorzieningen als windturbines past binnen het huidig landschaps- en ruimtelijk kwaliteitsbeleid gericht op helder 'leesbare' landschappen. Het windpark markeert het open gebied (de lager gelegen komgronden) waarin het wordt geplaatst juist doordat het gebied wordt geflankeerd door (wat hoger gelegen) grootschalige infrastructuur. De keuze voor een nagenoeg rechte lijnopstelling met drie identieke windmolens sluit aan bij de sobere en doelmatige hoofdopzet van de lager gelegen komgronden.
Nr. 3	Het college geeft aan dat de molens als gevolg van geluid en slagschaduw zullen bijdragen aan hinder. Het college is ook in dat kader van oordeel dat geen sprake is van een goede ruimtelijke ordening. Er mag misschien worden voldaan aan Nederlandse richtlijnen, maar het feit is dat er ook wetenschappers zijn die stellen dat de gezondheid van mensen in een straal van 1.500 meter negatief wordt beïnvloed. Windmolens produceren namelijk kennelijk ook laagfrequent geluid en dat overbrugt grote afstand en wordt nauwelijks gedempt. Dat geluid is daardoor tot enkele kilometers hoorbaar en veroorzaker van hinder. Er zijn volgens het college ook wetenschappers die daar gezondheidsklachten aan verbinden. In ons omringende landen worden in dat kader andere (veel grotere) afstanden gehanteerd. Het college zou liever aansluiting bij die afstanden zoeken.	Windturbines kunnen inderdaad enige hinder veroorzaken. De provincie heeft de verwachte milieueffecten getoetst aan de geldende wet- en regelgeving. De relevante normen voor geluid en slagschaduw staan in het Activiteitenbesluit milieubeheer en de Activiteitenregeling milieubeheer. Voor gezondheid gelden geen specifieke wettelijke normen. Echter, omdat de normen die zijn opgesteld voor onder meer geluid en slagschaduw het doel hebben om mensen te beschermen tegen onaanvaardbare hinder, maakt het onderwerp gezondheid in feite wel impliciet deel uit van de milieuonderzoeken. Ten aanzien van het optreden laagfrequent geluid merkt de provincie op dat de wetgever hier bij het bepalen van de geluidsnormen rekening mee heeft gehouden. Op basis van onderzoeken van het RIVM en de RVO (voorheen Agentschap NL) concludeerde de staatssecretaris van Infrastructuur en Milieu – mede namens de minister – op 31 maart 2014 in een brief aan de Tweede Kamer: <i>“Laagfrequent geluid draagt inderdaad voor een klein deel bij in de hinderervaring van windturbinegeluid. Echter, deze hinder acht ik op een verantwoorde manier voldoende beperkt door de huidige norm.”</i> De normen voor geluid en slagschaduw zijn gebaseerd op

Onderdeel	Samenvatting reactie	Antwoord
		wetenschappelijk onderzoek naar de relaties tussen effecten en ervaren hinder. De provincie ziet dan ook geen aanleiding voor het hanteren van een afwijkend toetsingskader.
Nr. 4	Het college geeft aan dat omwonenden nu al veel overlast van de A2 hebben. De maximaal toegestane geluidproductieplafonds worden nu zelfs al weer verhoogd omdat die normen worden overschreden. Mede in dat verband acht het college een verdere toename van overlast niet acceptabel. Het betreft een cumulatie van hinder. Daarbij denkt het college ook aan mogelijke hinder als gevolg van fijnstof.	De geluidsnormen voor windturbines zijn opgenomen in het Activiteitenbesluit milieubeheer. Uit het akoestisch onderzoek volgt dat – met toepassing van mitigerende maatregelen – aan de geluidsnormen kan worden voldaan. Door de ligging nabij rijksweg A2, spoorlijn Utrecht – 's-Hertogenbosch en bedrijventerrein Van Voordenpark is in en rondom het gebied in de huidige situatie al sprake van relatief hoge (cumulatieve) geluidbelasting. Het akoestisch onderzoek gaat hier niet aan voorbij. De Minister van Infrastructuur en Waterstaat heeft de geluidproductieplafonds voor de A2 tussen Hedel en Zaltbommel op 17 november 2017 gewijzigd. Omdat een eerder gepland geluidscherm niet wordt gerealiseerd, kan niet worden voldaan aan de eerder vastgestelde geluidproductieplafonds. Om die reden wordt op een deel van de A2 geluidreducerend asfalt toegepast. Door deze maatregel wordt een overschrijding van de toetswaarde op woningen voorkomen. Volgens het besluit van de Minister van Infrastructuur en Waterstaat nemen de geluidproductieplafonds bij de meeste referentiepunten af. Ten westen van de A2 is lokaal sprake van een verhoging van de geluidproductieplafonds in verband met het achterwege blijven van het geplande geluidscherm. De in het akoestisch onderzoek voor het windpark berekende cumulatieve geluidbelasting door wegverkeer is gebaseerd op het wegdektype en de verkeersintensiteiten die horen bij het voormalige geluidproductieplafond (en dus niet op het voormalige geluidproductieplafond zelf). Hierdoor heeft het besluit van de Minister van Infrastructuur en Waterstaat tot aanpassing van de geluidproductieplafonds geen negatieve gevolgen voor de berekende cumulatieve geluidbelasting. Aangezien de geldende wet- en regelgeving geen normen voor de cumulatieve geluidbelasting kennen, is aan de hand van de methode Miedema nader ingezoomd op de akoestische kwaliteit in

Onderdeel	Samenvatting reactie	Antwoord
		het gebied. In het kader van de vereiste goede ruimtelijke ordening weegt de provincie af of met de realisatie van het windpark nog sprake blijft van een aanvaardbaar woon- en leefklimaat. Deze integrale afweging is terug te lezen in paragraaf 5.9 van het inpassingsplan. Duidelijk is dat negatieve effecten als gevolg van de windturbines niet geheel kunnen worden voorkomen. De normen voor geluid en slagschaduw staan immers altijd een bepaalde mate van hinder toe. Bij vijf woningen (allen gemeente Zaltbommel) in het gebied is de kwaliteit van de akoestische omgeving volgens de methode Miedema slecht of zeer slecht. Voor deze woningen geldt dat na realisatie van de windturbines geen verslechtering van de akoestische omgeving te zien is. Hier zijn andere geluidsbronnen maatgevend, waardoor de windturbines slechts onder bepaalde omstandigheden hoorbaar zullen zijn boven andere geluidsbronnen. Bij enkele andere woningen is wel sprake van een verslechtering van de akoestische omgeving. In de gemeente Maasdriel gaan drie woningen van redelijk naar matig en één woning van matig naar tamelijk slecht. De provincie acht dit niet onacceptabel. Ten aanzien van het milieuaspect slagshaduw merkt de provincie op dat te allen tijde moet worden voldaan aan de norm uit de Activiteitenregeling milieubeheer. Daarom worden de windturbines voorzien van een zogenoemde stilstandvoorziening die een windturbine automatisch uitschakelt op het moment dat de norm wordt overschreden. Voor wat betreft mogelijke hinder als gevolg van fijnstof geldt dat windturbines zelf geen fijnstof uitstoten. Sterker nog, de realisatie van windturbines draagt (weliswaar op een hoger schaalniveau) bij aan de gewenste reductie van fijnstofuitstoot. In het geval van windpark Bommelerwaard-A2 gaat het om een reductie van circa 0,8 ton per jaar. De provincie is van mening dat de beperkte verslechtering van de akoestische omgeving en de beperkte hoeveelheid slagshaduw – mede gezien het belang van de transitie naar duurzame energie – niet leiden tot een onaanvaardbare situatie.

Onderdeel	Samenvatting reactie	Antwoord
Nr. 5	Het college beseft en onderschrijft dat er een opgave is voor verdere verduurzaming van de energieproductie en dat daar ook grote windmoleninitiatieven bij horen. Maasdriel opteert voor grote windmoleninitiatieven evenwel niet voor plaatsing in de Bommelerwaard of in de omgeving van gevoelige objecten, maar voor plaatsing op zee en locaties waar sprake kan zijn van een grotere concentratie en passend bij het karakter van het landschap. Voor gevoelige omgevingen denkt het college meer aan zonnepanelen op daken en dergelijke.	De provincie heeft in het kader van de Omgevingsvisie onderzoek gedaan naar geschikte locaties voor windenergie. Destijds is gekeken naar zowel grote als kleine concentraties van windturbines. De locatie tussen rijksweg A2 en spoorlijn Utrecht – 's-Hertogenbosch was op basis van milieuonderzoek en toenmalig draagvlak bij gemeente Zaltbommel een van de locaties die naar voren kwam. Realisatie van windpark Bommelerwaard-A2 is nodig om de provinciale taakstelling van 230,5 megawatt in 2020 te halen. Vanzelfsprekend juicht de provincie ook andere duurzame energie-initiatieven zoals de realisatie van zonnepanelen toe. Om in 2050 energieneutraal te zijn, zijn namelijk alle vormen van duurzame energie nodig. Het is echter een feit dat windturbines in vergelijking met zonnepanelen relatief weinig ruimte in beslag nemen, meer stroom opleveren en goedkoper zijn.

2.3. Waterschap Rivierenland

Waterschap Rivierenland heeft bij brief d.d. 30 november 2017 een reactie gegeven.

Onderdeel	Samenvatting reactie	Antwoord
Nr. 1	Het waterschap geeft aan dat het voorontwerp-inpassingsplan geen aanleiding geeft tot het maken van opmerkingen en dat deze reactie is aan te merken als het wateradvies in het kader van de watertoetsprocedure.	De provincie neemt met instemming kennis van de reactie en het advies.
Nr. 2	Het waterschap waardeert dat het plan vroegtijdig aan het waterschap is voorgelegd en dat er tijdens het vooroverleg voldoende gelegenheid is geboden om het plan te beoordelen. Het waterschap stelt daarbij vast dat de daaruit voortkomende opmerkingen zijn verwerkt en dat het plan daarmee conform wensen en eisen van het waterschap is.	De provincie hecht waarde aan goed overleg met het waterschap en neemt kennis van de reactie.
Nr. 3	Het waterschap geeft aan dat voor de uitvoering van het project een watervergunning vereist is. De initiatiefnemer kan daarvoor contact opnemen met de Servicedesk Vergunningen van het waterschap.	De provincie zal deze reactie onder de aandacht van de initiatiefnemer brengen.

2.4. Rijkswaterstaat Oost-Nederland

Rijkswaterstaat Oost-Nederland heeft bij e-mail van 17 november 2017 een reactie gegeven.

Onderdeel	Samenvatting reactie	Antwoord
Nr. 1	De provincie en Rijkswaterstaat hebben in het kader van het m.e.r.-traject contact gehad over de eventuele gevolgen van het plan op het gebied van externe veiligheid en de verkeersveiligheid op de rijksweg. De resultaten daarvan zijn naar bevrediging verwerkt in het voorontwerp-inpassingsplan. Er is geen aanleiding tot het maken van opmerkingen.	De provincie neemt kennis van de reactie van Rijkswaterstaat.

2.5. Veiligheidsregio Gelderland-Zuid

Veiligheidsregio Gelderland-Zuid heeft bij e-mail van 12 december 2017 een reactie gegeven.

Onderdeel	Samenvatting reactie	Antwoord
Nr. 1	Veiligheidsregio Gelderland-Zuid (VRGZ) geeft aan dat zij contact heeft opgenomen met Omgevingsdienst Rivierenland (ODR) vanwege de relatie die het bestemmingsplan heeft met het thema externe veiligheid. De VRGZ concludeert op basis van het gesprek met de ODR en de door de provincie verstrekte informatie dat het directe omgevingsrisico van de windturbines richting de omgeving zeer beperkt is en conform de geldende regelgeving. Daarnaast zijn de meer indirecte risico's (domino-effecten) richting spoor en aardgasleidingen dusdanig laag dat de VRGZ geen noodzaak ziet voor een uitgebreide reactie. Dit betekent niet dat een domino-effect niet mogelijk is. De kans dat bij het falen van de turbine tevens schade ontstaat aan het spoor c.q. de leiding en dat als gevolg hiervan in de omgeving slachtoffers vallen, is echter zeer klein.	De provincie neemt kennis van deze reactie van Veiligheidsregio Gelderland-Zuid.
Nr. 2	VRGZ geeft aan dat men in algemene zin dient te beseffen dat brandbestrijding in geval van een brand in de windturbine vrijwel onmogelijk is vanwege de toegankelijkheid van de turbine en de hoogte van het bouwwerk.	Windturbines moeten voldoen aan strenge ontwerpeisen voor wat betreft de (brand)veiligheid. Hierdoor is de kans op een brand in de windturbine zeer klein. Ondanks deze ontwerpeisen en de duidelijke procedures voor werken in een windturbine, kan er tijdens onderhouds- en reparatiewerkzaamheden brand ontstaan in een windturbine. Daarom is tijdens onderhouds- en reparatiewerkzaamheden in de gondel een brandblusser aanwezig

Onderdeel	Samenvatting reactie	Antwoord
		dan wel wordt een brandblusser meegenomen door het dienstdoende personeel. Ook in de turbinevoet is een brandblusser aanwezig.

2.6. Gasunie

Gasunie heeft bij e-mail van 7 december 2017 een reactie gegeven.

Onderdeel	Samenvatting reactie	Antwoord
Nr. 1	Gasunie geeft aan het plan te hebben beoordeeld en tot de conclusie te zijn gekomen dat het voldoet aan de eisen van Gasunie.	De provincie neemt kennis van de reactie van Gasunie.

2.7. ProRail

ProRail heeft bij e-mail van 22 november 2017 een reactie gegeven.

Onderdeel	Samenvatting reactie	Antwoord
1	ProRail heeft in dit stadium van de procedure geen opmerkingen. Wel geeft ProRail aan om in een latere fase van de procedure het recht te bewaren om opmerkingen te maken of zienswijzen in te dienen.	De provincie neemt kennis van de reactie van ProRail.

2.8. Vitens

Vitens heeft bij e-mail van 8 december 2017 een reactie gegeven.

Onderdeel	Samenvatting reactie	Antwoord
1	Vitens geeft aan dat het windmolenpark in een gebied ligt waar Vitens geen belang heeft. Vitens heeft dan ook geen opmerkingen over het plan.	De provincie neemt kennis van de reactie van Vitens.